

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
Кафедра соціальної педагогіки та корекційної освіти

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри соціальної педагогіки
та корекційної освіти,
доктор педагогічних наук, професор

_____ Т.О. Логвиненко

« _____ » _____ 2025 р.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ
СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ
ОСВІТИ

Спеціальність 231 Соціальна робота (Соціальна педагогіка)

Магістерська робота
на здобуття кваліфікації – магістр з соціальної роботи за спеціалізацією
«Соціальна педагогіка»

Автор роботи: Чеховський Володимир Олегович _____

підпис

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент Гук Орест Васильович _____

підпис

Дрогобич, 2025

Анотація

У роботі здійснено комплексне наукове дослідження теоретичних, методологічних та практичних засад організації й розвитку студентського самоврядування у закладах вищої освіти як важливої складової процесу соціалізації студентської молоді. У першому розділі розкрито сутність студентського самоврядування як соціально-педагогічного феномену, визначено його роль у формуванні громадянської активності, лідерських якостей, відповідальності та соціальної зрілості студентів. Проаналізовано принципи, структурні елементи, методи й форми функціонування органів студентського самоврядування, а також представлено концептуальні підходи до побудови ефективної моделі самоврядної діяльності у закладі вищої освіти.

Другий розділ присвячений емпіричному дослідженню ефективності соціально-педагогічних умов, що забезпечують розвиток студентського самоврядування. Проведено діагностику рівня соціальної активності студентської молоді на етапі констатації, визначено ключові тенденції та проблеми її формування. Окреслено практичні напрями реалізації соціально-педагогічних аспектів розвитку студентського самоврядування, спрямовані на підвищення активності, ініціативності та участі студентів у громадському житті університету.

У висновках узагальнено результати теоретичного та практичного дослідження, підтверджено значущість ефективно організованого студентського самоврядування для успішної соціалізації студентів, а також сформульовано рекомендації щодо оптимізації його діяльності в умовах закладу вищої освіти.

Ключові слова: студентське самоврядування, соціалізація студентської молоді, соціально-педагогічні умови, активність студентів, лідерство, структура самоврядування, заклад вищої освіти.

Annotation

The work presents a comprehensive scientific study of the theoretical, methodological and practical foundations of the organisation and development of student self-government in higher education institutions as an important component of the socialisation process of student youth. The first chapter reveals the essence of student self-government as a socio-pedagogical phenomenon and defines its role in the formation of civic activism, leadership qualities, responsibility and social maturity of students. The principles, structural elements, methods and forms of functioning of student self-government bodies are analysed, and conceptual approaches to building an effective model of self-government activity in higher education institutions are presented.

The second chapter is devoted to empirical research on the effectiveness of socio-pedagogical conditions that ensure the development of student self-government. The level of social activity of student youth at the stage of observation was diagnosed, and key trends and problems in its formation were identified. Practical directions for the implementation of socio-pedagogical aspects of the development of student self-government aimed at increasing the activity, initiative and participation of students in the public life of the university were outlined.

The conclusions summarise the results of theoretical and practical research, confirm the importance of effectively organised student self-government for the successful socialisation of students, and formulate recommendations for optimising its activities in higher education institutions.

Keywords: student self-government, socialisation of student youth, socio-pedagogical conditions, student activity, leadership, self-government structure, higher education institution.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
1.1. Студентське самоврядування як середовище соціального становлення та активізації студентської молоді	10
1.2. Основні принципи, структурні елементи, методи та форми функціонування студентського самоврядування.....	17
1.3. Концептуальні засади побудови ефективної моделі студентського самоврядування у закладі вищої освіти.....	28
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ	
2.1. Діагностика стану соціальної активності студентської молоді на початковому етапі дослідження.....	34
2.2. Реалізація соціально-педагогічних аспектів розвитку студентського самоврядування.....	41
ВИСНОВКИ.....	4
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ.....	5
9	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку українського суспільства позначений масштабними трансформаціями в усіх сферах життя громадян. Відбувається оновлення соціальних, культурних і духовних процесів, переосмислення цінностей і становлення нових світоглядних орієнтирів нації. Основні державні документи – Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» – визначають стратегічні напрями діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників. Вони покликані створювати умови для всебічного розвитку особистості, сприяти самореалізації кожного громадянина, формувати покоління, здатні навчатися впродовж усього життя, розвивати засади громадянського суспільства та забезпечувати інтеграцію України у європейський і світовий освітній простір як конкурентоспроможної держави.

Водночас у державних нормативних актах акцентується, що надмірна зосередженість лише на освітніх аспектах призвела до занепаду громадської активності серед студентів і викладачів, згортання позааудиторної діяльності у вищій школі. Самоврядування студентів часто формується безсистемно, має одноманітну структуру та обмежене коло напрямів роботи.

Сучасні соціально-економічні реалії потребують оптимізації механізмів управління освітою, поєднання планових і ринкових регуляторів, демократизації суспільного життя, що, своєю чергою, висуває нові вимоги до підготовки фахівців. Вища школа сьогодні повинна не лише забезпечувати високий рівень професійної кваліфікації випускників, а й готувати фахівців нового типу – творчих, гнучких і готових оперативно реагувати на динаміку економічних, соціальних і технологічних процесів.

Сучасна освітня система України, зважаючи на ці виклики, потребує вдосконалення та адаптації традиційних підходів до нових умов. Необхідним

кроком є розроблення та впровадження інноваційних концепцій і технологій демократизації освітнього середовища, удосконалення методів внутрішнього й зовнішнього управління навчальними закладами.

Дослідження практики взаємодії між адміністративним управлінням та студентським самоврядуванням у закладах вищої освіти засвідчує, що останнє часто не розглядається як важливий елемент організації життя студентської спільноти. Управлінські процеси та самоврядні ініціативи існують відокремлено, без відчуття єдності та взаємодоповнюваності. У більшості випадків переважає директивний, авторитарний підхід до керівництва та педагогічної комунікації, що обмежує можливості студентів впливати на процеси прийняття рішень.

Самоврядування як інструмент соціалізації й виховного впливу часто залишається нереалізованим: його потенціал не усвідомлюється учасниками освітнього процесу та не використовується системно. У практиці спостерігаються два протилежні явища – надмірний контроль з боку викладачів або повне їх відсторонення від процесів студентського самоврядування. Внаслідок цього студентська молодь формально є суб'єктом управління, але фактично не готова виконувати відповідні функції.

Серед студентів поширена низька активність, невпевненість у власних силах, обмежена ініціативність та слабка зацікавленість у поглибленому здобутті професійних знань. Така ситуація призводить до суттєвого розриву між реальним рівнем підготовки випускників та вимогами сучасного виробництва до професійної та соціальної компетентності молодих фахівців. Це, у свою чергу, актуалізує потребу вдосконалення механізмів професійного становлення студентів та оптимізації їхньої готовності до діяльності в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій.

Необхідність підготовки конкурентоспроможних кадрів, поєднана з недостатнім життєвим досвідом студентської молоді, робить проблему ефективного поєднання управління та самоврядування однією з ключових у сфері вищої освіти.

Багато науковців, серед яких О. Аронова, Т. Бондар, О. Дубасенюк, А. Мелік-Пашаєв, О. Пономарьов, Н. Тарасевич, А. Юриков та інші, підкреслюють значний виховний потенціал студентського самоврядування. Ця форма організації студентської спільноти в системі вищої освіти виступає важливим чинником становлення особистості майбутнього фахівця. Вона сприяє розвитку ключових професійних якостей, створює умови для реалізації особистісних і соціальних ініціатив, а також формує навички активної участі у суспільному житті.

Питання організації студентського самоврядування, його роль у процесах соціалізації та самореалізації молоді, а також у становленні студентів як активних суб'єктів власного життєвого шляху розглядаються в наукових працях І. Беха, О. Бялик, І. Зязюна, А. Капської, М. Красовицького, О. Кулінченка, В. Моргуна, В. Радула, І. Сопівник, В. Троцько та інших дослідників.

Еволюційний шлях становлення студентського самоврядування як суспільного явища проаналізовано у працях В. Мокляка, О. Невмержицької, К. Потопи та ін. Окремо варто відзначити наукові розвідки Т. Бондар, І. Василенка та інших авторів, присвячені дослідженню зарубіжного досвіду функціонування студентських самоврядних структур.

Враховуючи теоретико-практичну значимість проблеми, її недостатню вивченість у соціально-педагогічній науці нами обрано тему дослідження «Соціально-педагогічні аспекти діяльності студентського самоврядування у закладах вищої освіти».

Метою дослідження є виявлення, наукове обґрунтування та експериментальна перевірка соціально-педагогічних передумов ефективної організації студентського самоврядування, які сприяють зростанню рівня соціальної активності майбутніх фахівців.

Об'єктом дослідження виступає процес формування та функціонування студентського самоврядування в освітньому середовищі закладів вищої освіти.

Предметом дослідження є соціально-педагогічні чинники, що

забезпечують результативність діяльності органів студентського самоврядування в системі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Завданнями даного дослідження є:

- проаналізувати студентське самоврядування як середовище соціального становлення та активізації студентської молоді;
- визначити основні принципи, структурні елементи, методи та форми функціонування студентського самоврядування;
- розкрити значення самоврядування у становленні студента;
- дослідити сучасний стан та перспективи розвитку студентського самоврядування в межах ЗВО.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та реалізації поставлених завдань було застосовано комплекс загальнонаукових і соціально-педагогічних методів дослідження: аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення, анкетування, спостереження, аналіз документації та результатів практичної діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження оприлюднено на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціальна робота та інклюзивна освіта: синергія досвіду та новацій» та у опублікованих тезах [52].

Теоретичне значення дослідження полягає у вивченні даної проблеми, розкритті сутності основних категорій, змісту методів, форм і технологій роботи студентського самоврядування.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що перевірено ефективність методів, форм і технологій діяльності самоврядування в закладах вищої освіти для соціалізації студентів.

Структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та додатків. Загальний обсяг роботи складає 59 сторінок. Список використаних джерел – 55 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Студентське самоврядування як середовище соціального становлення та активізації студентської молоді

Залучення студентів до діяльності органів студентського самоврядування є одним із важливих завдань сучасної системи вищої освіти. Актуальність цієї проблеми зумовлена тим, що значна частина студентської молоді демонструє низький рівень соціальної активності та особистісної впевненості. Для багатьох характерні такі труднощі: недостатній рівень самостійності та віри у власні можливості [21, с. 105]; відсутність сформованої потреби в активній участі в житті закладу освіти [30]; невміння аргументовано відстоювати власну позицію; слабка здатність до фахової комунікації; обмежений інтерес до здобуття нових знань і навичок; відчуженість від суспільно-політичних процесів.

Наявність таких проблем свідчить про недостатню готовність частини студентів до професійного самоствердження, вияву творчих ініціатив та реалізації особистісного потенціалу [22, с. 112–114].

Як зазначає Д. Ясинський, створення та розвиток ефективної системи студентського самоврядування у вищій школі є вагомим чинником становлення активної громадянської, професійної та особистісної позиції студентів [45].

У системі виховної роботи зі студентами особливе значення традиційно надається активізації їхньої життєвої позиції через залучення до різних форм діяльності – творчої, трудової, пізнавальної та позанавчальної. Проте нинішній стан виховного процесу у сфері вищої освіти свідчить про поступове зміщення акцентів із позанавчального виховного впливу на суто освітню діяльність [28]. У зв'язку з цим дослідники наголошують на необхідності переосмислення завдань вищої школи та визначення її провідною метою не лише здобуття практичних знань, а передусім розвиток особистості, здатної до

самовдосконалення та саморозвитку в контексті формування соціальної ідентичності майбутнього фахівця [6].

У межах нашої наукової розвідки важливо уточнити зміст поняття «самоврядування». У буквальному перекладі з англійської мови (self-government) воно означає управління певною сферою діяльності безпосередньо громадянами або через обрані ними органи, без залучення зовнішньої влади [14]. В українській науковій традиції, за визначенням Т. Єфремової, самоврядування розглядається як форма організації роботи, за якої спільнота самостійно вирішує внутрішні питання управління, реалізуючи свої повноваження через виборні представницькі органи [11].

О. Гур'янова [14] виокремлює ключові змістові ознаки студентського самоврядування в закладах освіти. Серед них: спільне визначення цілей між представниками самоврядування та адміністрацією; побудова відкритих і прозорих комунікацій; проведення регулярних нарад адміністрації з представниками студентського активу; участь органів самоврядування у підготовці та ухваленні важливих рішень; спільне розв'язання нагальних проблем навчального закладу; делегування повноважень студентським органам; відповідальність студентських представників за результати власної діяльності.

Студентське самоврядування розглядається як демократичний механізм виховання студентської молоді. Воно передбачає активну участь студентів в управлінні закладом вищої освіти та його структурними підрозділами, сприяє вдосконаленню освітнього процесу, захисту прав і законних інтересів студентів, розвитку соціальних та професійних компетентностей [12]. Важливим завданням самоврядування є також залучення молоді до соціально значущої діяльності [27], участь у вирішенні організаційних, культурних, соціально-побутових та інших питань, що безпосередньо стосуються студентських інтересів.

Крім того, завдяки студентському самоврядуванню створюються умови для формування особистісних якостей, необхідних для професійної самореалізації на ринку праці [10]. Органи самоврядування стимулюють

ініціативність, самостійність, відповідальність та активну позицію студентів у вирішенні важливих питань навчального процесу, організації дозвілля та побуту [30]. Ця діяльність сприяє самореалізації молоді в різних сферах – організаційній, громадській, науковій, волонтерській, інформаційній та інших [24].

У Законі України «Про вищу освіту» [1] визначено ключові завдання студентського самоврядування. До них відносяться: захист прав та представлення інтересів студентів, зокрема у питаннях організації освітнього процесу; забезпечення належного виконання студентами своїх обов'язків; сприяння розвитку навчальної, наукової та творчої активності молоді. Також студентське самоврядування покликане створювати сприятливі умови для проживання і відпочинку студентів, підтримувати діяльність гуртків, об'єднань і клубів за інтересами, а також організовувати культурно-просвітницькі, спортивні, наукові, оздоровчі та інші заходи.

Важливою сферою його діяльності є також налагодження співпраці з представниками інших закладів вищої освіти, молодіжними організаціями, а також участь у реалізації програм академічної мобільності та міжнародного обміну студентами [28].

На думку Л. Подоляк [48, с. 112–114], серед основних функцій студентського самоврядування варто виокремити підготовку студентів як майбутніх фахівців до управлінської діяльності, забезпечення соціальної спрямованості діяльності органів самоврядування, а також формування у студентської молоді активної позиції в суспільному житті та розвитку організаторських навичок.

Студентське самоврядування розглядається як багатогранне явище, що функціонує у трьох ключових вимірах.

По-перше, воно виступає важливим чинником активізації творчої ініціативи та самостійності студентів у навчально-пізнавальній, науково-професійній та культурній сферах.

По-друге, студентське самоврядування є формою студентської

демократії, яка передбачає наділення студентства певними правами, можливостями впливу на управлінські процеси та відповідальністю за прийняті рішення.

По-третє, самоврядування виконує функцію соціально-правового механізму захисту прав студентів, забезпечуючи їхню участь у вирішенні важливих питань освітнього середовища. Критерієм ефективності такої діяльності є зростання рівня особистої активності кожного студента в різних сферах життя закладу освіти [4].

У процесі становлення та розвитку органів студентського самоврядування реалізуються дві основні групи функцій: загальноуправлінські та специфічні самоврядні. Перші пов'язані з виконанням навчально-виховних завдань та формуванням морально-правових орієнтирів студентства. Другі спрямовані на забезпечення задоволення освітніх, соціальних і культурних потреб та інтересів студентів [27, с. 9].

У наукових дослідженнях все частіше підкреслюється значний вплив органів студентського самоврядування на формування та розвиток громадянської активності студентської молоді [43; 51; та ін.]. Зокрема, Л. Саєнко розглядає студентське самоврядування як важливий інструмент становлення активної громадянської позиції здобувачів вищої освіти. Науковиця визначає низку ключових функцій самоврядування: сприяння оволодінню студентами громадянськими та професійними компетентностями, залучення молоді до різних форм соціально значущої діяльності, що, своєю чергою, сприяє формуванню самостійності майбутніх фахівців.

На думку дослідниці, основними напрямками діяльності студентського самоврядування є:

- формування громадянської компетентності шляхом виховання поваги до прав і свобод людини, активної громадянської позиції та соціальної відповідальності;
- розвиток критичного мислення та світогляду;

- становлення особистісної та колективної ідентичності студента, поєднання індивідуальної та групової рефлексії;
- набуття навичок узгодження інтересів, потреб і цілей особистості та колективу;
- формування почуття відповідальності за результати спільної діяльності;
- розвиток соціальної зрілості й громадянської активності шляхом активного залучення студентів до життя навчального закладу, громади та суспільства загалом.

Результати теоретичного аналізу наукових джерел свідчать, що залучення студентів до діяльності органів студентського самоврядування сприяє активізації всіх ключових компонентів соціальної активності. Це дає підстави стверджувати, що участь студентської молоді в самоврядних структурах є одним із найефективніших засобів формування та розвитку соціальної активності [28], що підтверджується матеріалами, наведеними на рис. 1.1.

Студентське самоврядування має потенціал охоплювати практично все студентство, забезпечуючи його соціальну інтеграцію, становлення й розвиток. Воно виступає особливою формою самостійної, ініціативної та відповідальної соціальної діяльності студентів, спрямованої на розв'язання важливих питань їхнього життя, підтримку соціальних ініціатив та розвиток соціальної активності [30].

Крім того, студентське самоврядування може розглядатися як організована система, що забезпечує формування та реалізацію різних видів соціальної активності – комунікативної, пізнавальної, духовної, громадської, творчої тощо. Участь у самоврядних процесах сприяє становленню в студентів позитивного ставлення до себе та суспільства, формуванню їх як активних, відповідальних соціальних суб'єктів [23, с. 33].

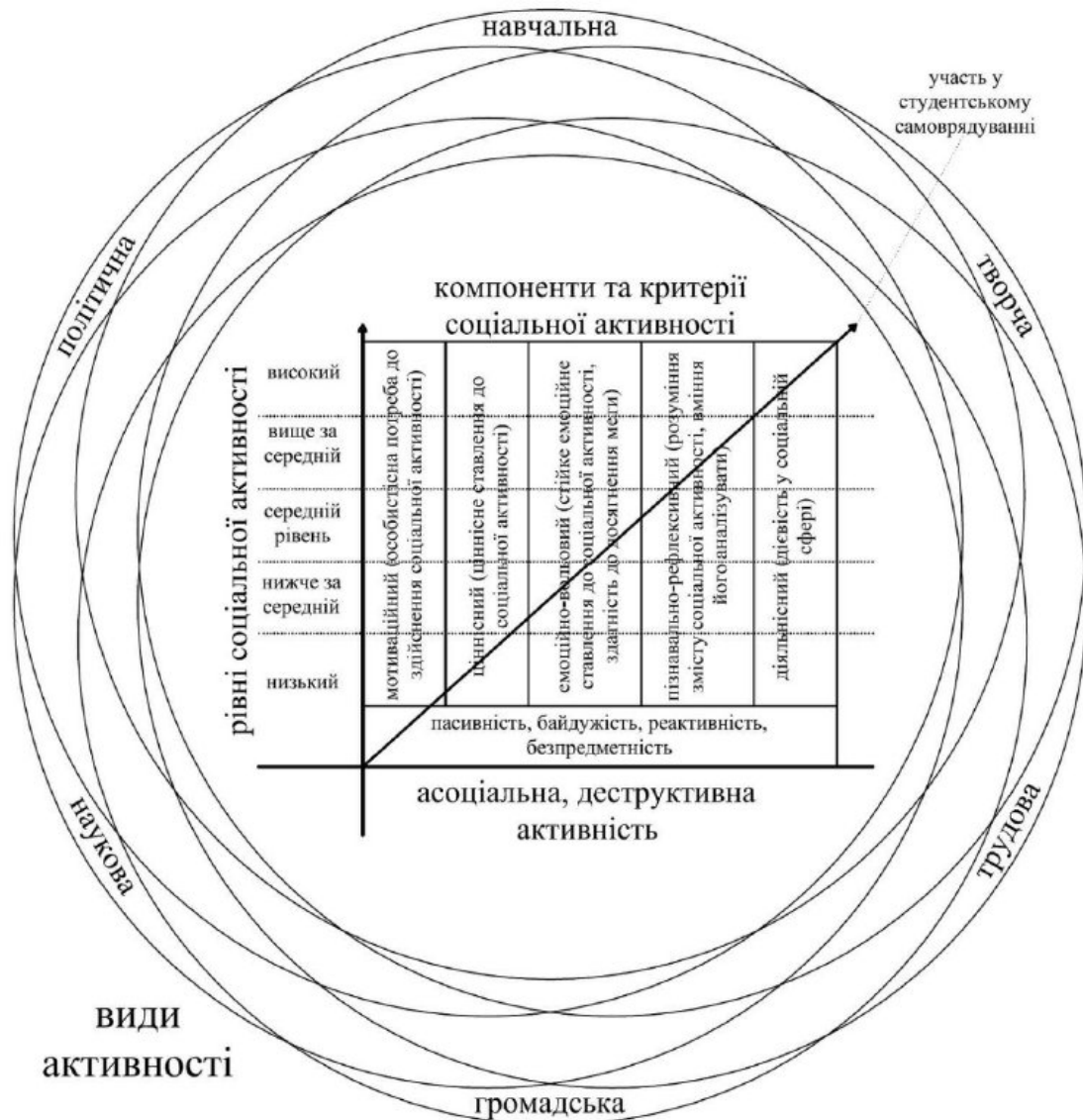

Рис 1.1. Соціальна активність студентів

Значний внесок у дослідження цього питання зробила З. Мазир, яка розглядала студентське самоврядування як чинник формування суб'єктності особистості. На її думку, становлення та розвиток самоврядних практик у закладі вищої освіти є необхідною умовою і водночас важливим фактором переходу освітнього процесу від традиційного педагогічного впливу до взаємодії, заснованої на принципах партнерства. У такій моделі студент перестає бути пасивним об'єктом педагогічного впливу, а виступає рівноправним суб'єктом освітнього процесу.

У процесі такої взаємодії студент трансформується у самодостатнього суб'єкта, здатного до саморозвитку та активної участі у прийнятті рішень. Самоврядування у цьому контексті виступає потужним чинником розвитку соціальних відносин у студентському середовищі та формування соціальної активності молоді [27].

Формування конструктивного соціального досвіду студентів у процесі їхньої участі в органах студентського самоврядування зумовлюється низкою чинників. Зокрема, ефективність цього процесу залежить від раціонального розподілу обов'язків між членами студентського колективу з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей та потенціалу. Важливо забезпечити цілеспрямоване навчання студентського активу навичкам організаційного планування, управління та координації самоврядної діяльності. Необхідною є здатність грамотно виконувати громадські доручення, оперативно реагувати на соціальні виклики, планувати та організовувати суспільно корисну роботу, забезпечувати правовий захист студентства, його соціальну підтримку та сприяти ефективному функціонуванню студентських спільнот [24, с. 2].

Отже, студентське самоврядування виступає особливим соціальним простором, що стимулює активізацію психологічних механізмів формування соціальної активності особистості. Це середовище забезпечує:

- процес соціального порівняння та самоідентифікації як члена студентського колективу;
- ототожнення з активними референтними студентами, які демонструють високий рівень соціальної активності;
- наслідування ефективних моделей поведінки;
- рефлексію власних соціальних дій та їх результатів.

Глибоке вивчення цього явища дає змогу розглядати студентське самоврядування як специфічну форму демократичної організації життя студентського колективу. За такої моделі студенти беруть безпосередню участь

в управлінні справами як на рівні академічної групи чи курсу, так і на рівні студентських об'єднань, усього закладу вищої освіти, а також міста й країни. Для глибшого розуміння сутності студентського самоврядування необхідно проаналізувати ключові методологічні категорії, зокрема його принципи, форми й методи діяльності, а також організаційну структуру.

1.2. Основні принципи, структурні елементи, методи та форми функціонування студентського самоврядування

Поглиблене осмислення принципів студентського самоврядування потребує аналізу наукових підходів до їх трактування.

Так, Делінгевич Л. В. у центр свого бачення ставить ідею соціального партнерства. Він визначає такі базові принципи: рівність сторін у переговорах та ухваленні рішень; наявність відповідних повноважень у представників сторін; добровільне прийняття взаємних зобов'язань при укладанні колективних угод і домовленостей; обов'язковість виконання цих домовленостей усіма сторонами; рівна відповідальність за дотримання взятих зобов'язань [51, с. 40–41]. Такий підхід відображає ключові цінності громадянського суспільства, у якому діють принципи законності та правопорядку. Автор акцентує на правовому аспекті функціонування студентського самоврядування, яке виконує роль регулятора внутрішніх взаємин студентського середовища. Водночас це поняття має значно ширший зміст.

Денисенко К. пропонує інший підхід, виокремлюючи такі принципи: управління та контроль студентів над усіма сферами університетського життя; ухвалення рішень загальними зборами студентів; обов'язковість виконання рішень усіма учасниками самоврядування; виборність виконавчих органів та можливість їх переобрання [6, с. 15]. Її концепція базується на основних управлінських функціях — плануванні, обліку й контролі — та ґрунтується на психології управління, відображаючи світоглядну позицію авторки щодо

активної участі студентів у процесі прийняття рішень.

Проведений аналіз показує, що науковці, визначаючи принципи студентського самоврядування, зазвичай спираються на різні концептуальні підходи. Зокрема, одні дослідники розглядають юридичний аспект взаємодії учасників самоврядування, акцентуючи на соціальному партнерстві [14]; інші – на основах управлінської діяльності [16] або на цілепокладанні та розвитку студентського самоврядування [7; 8]. Частина авторів поєднує управлінські принципи з ціннісним підходом [10], а також визначає принципи самоврядування з урахуванням соціально-педагогічних засад [7; 5; 37; 46].

У цьому дослідженні вихідною позицією є те, що оптимальні умови для гуманістичного розвитку студентського середовища формуються завдяки принципу демократизації студентського життя. За такої умови кожна особистість має можливість створювати та споживати цінності, самореалізовуватись і підніматися на вищий рівень свободи, реалізуючи власні політичні права [5, с. 11]. Демократизація виступає ключовою передумовою становлення активної, відповідальної особистості, здатної приймати рішення, формулювати суспільно значущі цілі та досягати їх. Виховання таких громадян відповідає викликам сучасності й є важливою умовою розбудови демократичної держави.

Залучення студентів до діяльності органів самоврядування відіграє важливу роль у формуванні внутрішніх орієнтирів особистості, стимулює постановку значущих життєвих цілей та поглиблює відчуття приналежності до спільноти однолітків. Цей процес сприяє становленню гуманістичних цінностей, утвердженню поваги до себе та до інших членів соціуму. Студентське самоврядування доцільно розглядати як багатовимірне соціокультурне явище, засноване на демократичних засадах і принципах, серед яких: верховенство права та законності, виборність, періодична змінність, відкритість і прозорість діяльності, відповідальність, самостійність, ініціативність, активність, чітка структурованість, підзвітність колективу та суспільна корисність. У своїй сутності воно втілює базові цінності демократії та

гуманізму.

Принцип виборності передбачає обрання представників студентської спільноти з урахуванням громадської думки, особистої мотивації та лідерських якостей кандидата. Змінність дає можливість кожному охочому здобути управлінський досвід, виконуючи як функції лідера, так і виконавця, що сприяє формуванню адекватної самооцінки та запобігає монополізації влади. Гласність гарантує прозорість процесів прийняття рішень та доступність інформації для всіх учасників студентського життя. Самостійність, відповідальність, ініціативність і активність виступають рушійною силою особистісного зростання, сприяють розвитку здатності до самореалізації й прийняття виважених рішень. Принцип права і законності слугує основою формування правової культури, що забезпечує захист прав кожного учасника та виховання активної громадянської позиції. Структурованість та підзвітність забезпечують узгодженість дій і формують навички ефективної соціальної взаємодії та організованості.

Системне поєднання зазначених принципів забезпечує ефективну, скоординовану роботу органів студентського самоврядування, які виступають не просто адміністративним механізмом, а живим осередком громадянської активності, де кожен має можливість реалізувати власний потенціал. Результативне втілення цих засад потребує продуманої організаційної структури та чіткої системи управління, що дозволяє підтримувати баланс між ініціативністю студентів і дисциплінованістю колективу.

У працях деяких дослідників [51] запропоновано комплекс критеріїв, які дають змогу систематизувати різновиди самоврядування за кількома ключовими ознаками.

По-перше, за змістом діяльності розрізняють самоврядування у різних сферах суспільного життя – виробничій, політичній, культурній, освітній тощо. По-друге, за об'єктом самоврядної діяльності виокремлюють корпоративне самоврядування та самоврядування в закладах вищої освіти. По-третє, за суб'єктом діяльності виділяють індивідуальне, колективне та

студентське самоврядування залежно від того, чи є учасником окрема особа чи соціальна спільнота. Четвертим критерієм виступає масштаб, який охоплює самоврядування в межах окремих організацій, а також на муніципальному, регіональному, державному й міжнародному рівнях. П'ятим є характер самоврядування, що може бути інституціоналізованим або неінституціоналізованим, формальним чи неформальним. І нарешті, важливим є цільове призначення – орієнтація або на управлінську участь (функціональний тип), або на реалізацію творчого та соціокультурного потенціалу його учасників [28, с. 47].

Водночас наведена класифікація є певною мірою умовною, адже окреслені типи самоврядування не існують ізольовано, а тісно взаємодоповнюють один одного. Студентське самоврядування, яке є об'єктом даного дослідження, охоплює всі вказані параметри – зміст діяльності, об'єкт, масштаб, характер і цільове призначення. Це зумовлено тим, що його цілі реалізуються як у функціональному вимірі – через залучення студентів до процесів прийняття рішень, так і в соціокультурному аспекті – шляхом розкриття індивідуального творчого потенціалу та розвитку активної громадянської позиції. Ефективність такої системи полягає саме в поєднанні управлінської участі з особистісним самовираженням кожного члена студентської спільноти.

Форми організації студентського самоврядування можна розглядати як зовнішній прояв активної позиції студентства у процесі самостійного прийняття рішень та ініціювання суспільно значущих змін. Вони відображають рівень демократизації студентського середовища та створюють умови для реалізації ініціатив, спрямованих на вдосконалення освітнього процесу й соціального життя університетської спільноти. Найбільш ефективним механізмом забезпечення такої участі є розгалужена система органів студентського самоврядування, що охоплює як постійно діючі, так і тимчасові структурні одиниці. Така гнучка модель дозволяє адаптувати управлінські процеси до реальних потреб студентства та сприяє розвитку демократичної

культури у вищій школі.

Органи студентського самоврядування варто тлумачити як взаємопов'язані елементи єдиної системи, завдяки яким здобувачі освіти можуть брати безпосередню участь в управлінні різними рівнями студентського життя – від академічної групи та факультету до закладу вищої освіти загалом, а також на рівні міста й держави. Такі органи створюють умови для набуття практичного досвіду участі у значущій суспільній діяльності, сприяють розвитку управлінських компетентностей, особистісному самоствердженню та розкриттю індивідуального творчого потенціалу. Крім того, їх діяльність виконує важливу виховну функцію, оскільки сприяє формуванню громадянської свідомості та відповідальності через опанування системи правових, екологічних, моральних, трудових, естетичних, фізичних і розумових цінностей та компетенцій.

Науковці Л. І. Даниленко, О. В. Овчарук, О. Є. Кравчина та Л. М. Оліфера виокремлюють **три основні типи органів студентського самоврядування**, що відображають різні моделі організаційної побудови.

1. **Одноосібні органи** – це форми управління, в яких провідна роль належить окремій особі, що представляє студентську спільноту, наприклад студентський декан або студентський ректор.

2. **Колегіальні органи** – передбачають ухвалення рішень групою обраних представників, що діють на засадах демократичності та колективної відповідальності. До таких органів належать студентський парламент, сенат та інші дорадчо-управлінські структури.

3. **Структуровані органи** – об'єднують представників різних комісій та рад, зокрема рад гуртожитків, навчальних, трудових та інших комісій [37, с. 44].

Як підкреслюють автори, **демократична модель органів студентського самоврядування** найбільш ефективно реалізується саме через **колегіальну форму управління**, яка сприяє прозорості прийняття рішень, колективній

відповідальності та ширшому залученню студентів до організаційного процесу. Водночас певна частина повноважень може бути делегована керівникам структурних підрозділів студентського самоврядування, що забезпечує гнучкість та оперативність у прийнятті рішень.

Крім того, дослідники пропонують класифікацію органів студентського самоврядування за **способом їх формування**:

- **прямі вибори**, коли студентів-лідерів обирають шляхом відкритого голосування всі члени студентської спільноти;
- **вибори через делегатів**, коли представників обирають тимчасові делегати від академічних груп;
- **вибори через депутатів**, коли голосування здійснюють постійні представники студентських колективів;
- **формування з нижчої ланки**, коли органи самоврядування створюються на основі лідерів академічних груп, голів комісій чи рад.

Такий підхід забезпечує баланс між демократичністю, представницькістю та ефективністю організації студентського самоврядування, дозволяючи адаптувати його структуру до специфіки конкретного закладу вищої освіти.

У наукових працях В. С. Демчука [12] детально розглянуто методичні засади організації виховної роботи у закладах вищої освіти, а також окреслено ключові напрями функціонування студентського самоврядування як важливої складової виховного процесу. Автор підкреслює, що ефективна система студентського самоврядування виконує не лише представницьку, а й організаційно-координаційну та соціально-виховну функції, забезпечуючи реальну участь студентів у житті університетської спільноти.

Серед **основних напрямів діяльності органів студентського самоврядування** науковці виокремлюють:

- забезпечення виконання студентами своїх прав і обов'язків у

навчальному та позанавчальному середовищі;

- сприяння захисту прав, соціальних гарантій і законних інтересів здобувачів освіти;
- підтримку навчальної, наукової та творчої активності студентів, а також сприяння їхньому працевлаштуванню;
- створення сприятливих соціально-побутових умов для повноцінного навчання та розвитку молоді;
- формування та розвиток громадянської активності студентської молоді;
- популяризацію здорового способу життя та профілактику шкідливих звичок;
- організацію культурно-просвітницьких, фізкультурно-оздоровчих і дозвіллевих заходів;
- участь студентів у реалізації загальноміських програм і соціально значущих ініціатив [25, с. 34].

Таким чином, діяльність студентського самоврядування розглядається як **багатовекторний процес**, що поєднує елементи соціального захисту, виховання, громадянської освіти та самоорганізації молоді. Завдяки цьому студентське самоврядування стає не лише інструментом представництва інтересів студентів, а й **важливим чинником формування активної громадянської позиції** та розвитку демократичної культури у закладі вищої освіти.

Ефективність організації діяльності студентського самоврядування значною мірою визначається вивіреном добром методів роботи зі студентською молоддю. Саме методичне забезпечення цього процесу створює основу для розвитку ініціативності, самостійності та відповідальності учасників самоврядних структур.

Аналіз педагогічної літератури свідчить, що питання чіткого визначення методів студентського самоврядування поки що не знайшло достатнього відображення в наукових дослідженнях. У даному контексті поняття «метод студентського самоврядування» можна трактувати як спосіб організації самоврядної активності студентів, що здійснюється або педагогічними працівниками, або безпосередньо членами студентських органів управління.

У системі студентського самоврядування методи набувають управлінського змісту: студенти навчаються не лише приймати рішення, а й діяти у різних ролях – лідерів, виконавців, координаторів. Вони опановують навички планування, вчаться дотримуватися встановлених правил і норм, розвивають здатність діяти в інтересах спільноти, навіть поступаючись особистими амбіціями. Така діяльність сприяє формуванню цілеспрямованості, організованості, відповідальності, рішучості та інших важливих рис характеру.

Завдання, що постають у процесі функціонування студентського самоврядування, потребують поєднання методів виховання та методів психології управління. Саме така інтеграція дозволяє створити умови для ефективного розвитку студентських колективів і водночас – для формування управлінських компетентностей у кожного учасника.

Під час розробки системи методів студентського самоврядування було використано класифікацію методів управління, запропоновану Г. Я. Гольдштейном [13], а також класифікацію методів виховання, розроблену В. І. Лозовою та Г. В. Троцько [41]. Такий підхід дає змогу забезпечити комплексність і структурованість організації самоврядної діяльності, спрямованої на гармонійний розвиток особистості та колективу.

Аналіз практичного досвіду функціонування органів студентського самоврядування у закладах вищої освіти незалежної України дав змогу

сформулювати низку важливих висновків щодо його завдань, організації та умов ефективного розвитку.

Основні завдання студентського самоврядування

Діяльність студентського самоврядування має комплексний характер і спрямована на:

- підтримку навчальної, наукової та творчої активності студентів;
- виховання особистості з активною громадянською позицією, здатної відповідально брати участь у житті спільноти;
- залучення молоді до систематичної участі у вирішенні важливих питань функціонування академічних груп, факультетів та університету загалом;
- розвиток ініціативності й здатності сприймати нестандартні рішення;
- створення умов для самореалізації та особистісного зростання, зокрема через участь у соціальних, культурних та освітніх проектах;
- формування почуття власної гідності, самоповаги та відповідальності;
- розвиток лідерських якостей і управлінських компетентностей;
- захист прав та інтересів студентів, представництво їхніх потреб;
- організацію студентських об'єднань, гуртків і товариств за інтересами;
- координацію діяльності старостату, кураторів груп та профспілкових органів;

- організацію культурно-дозвіллевих заходів, зокрема тематичних вечорів, посвят у студенти, свят факультетів, творчих конкурсів тощо;
- участь в організації побуту в гуртожитках, зокрема під час поселення, виселення, проведення дозвілля та підтримки належних умов проживання;
- популяризацію здорового способу життя та профілактику правопорушень, алкоголізму, тютюнопаління, наркоманії;
- участь у реалізації державної молодіжної політики, що забезпечує інтеграцію студентської молоді у суспільно-громадське життя країни.

Етапи розвитку студентського самоврядування

Ефективна організація студентського самоврядування передбачає три взаємопов'язані етапи:

1. Організаційно-підготовчий етап – визначення структури, планування діяльності, підбір активу, нормативне забезпечення.
2. Етап безпосередньої діяльності – реалізація запланованих заходів, функціонування органів самоврядування, комунікація з адміністрацією.
3. Етап удосконалення – корекція та оптимізація роботи, підвищення ефективності управління, розвиток механізмів мотивації та участі студентів.

Умови ефективного функціонування студентського самоврядування

Успішність і результативність діяльності студентського самоврядування забезпечується низкою важливих передумов, серед яких:

- зацікавленість та підтримка з боку адміністрації факультету, педагогічного колективу й активної частини студентів;

- чіткий розподіл обов'язків між керівниками та членами студентських органів;
- оптимальна структура самоврядування з урахуванням особливостей кожного структурного підрозділу;
- функціонування єдиної системи документації та організаційних вимог (регулярні засідання, звітність, внутрішній регламент);
- організація системи конкурсів і змагань як інструменту мотивації;
- забезпечення гласності діяльності (через стенди, інформаційні бюлетені, студентську пресу);
- система визнання та заохочення активних учасників, зокрема через нагороди, відзнаки та інші форми стимулювання.

Таким чином, студентське самоврядування постає не лише як форма представництва інтересів студентів, а як ефективний інструмент розвитку громадянської активності, соціальної відповідальності та самореалізації молоді. Його результативність значною мірою залежить від рівня організованості, підтримки з боку адміністрації та створення сприятливих умов для розвитку ініціатив студентів.

1.3. Концептуальні засади побудови ефективної моделі студентського самоврядування у закладі вищої освіти

Проблематика виховання студентської молоді посідає центральне місце в діяльності як державних, так і громадських інституцій, що опікуються розвитком освіти й молодіжної політики. Визначальним методологічним орієнтиром у цьому процесі виступає Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти України, яка заклала основи для послідовного реформування освітньо-виховної сфери.

У зазначеному документі підкреслюється, що ідеалом виховання є всебічно розвинена, освічена, соціально активна особистість, наділена громадянською свідомістю, високими морально-духовними цінностями, почуттям патріотизму та повагою до культурних надбань українського і світового суспільства, здатна до постійного саморозвитку та самовдосконалення.

Основна мета виховання студентської молоді, визначена в концепції, полягає у формуванні соціального досвіду й засвоєнні духовних надбань українського народу, вихованні у молодого покоління — незалежно від його етнічного походження – рис свідомого громадянина України, розвитку духовності, правової, естетичної та екологічної культури. Зазначена мета реалізується через систему виховних завдань, серед яких виокремлюються найпріоритетніші напрями формування гармонійної особистості.

Творчий і особистісний розвиток студентів значною мірою залежить не лише від ефективного управління навчальним процесом та освітніми ресурсами, а й від накопичення соціального та практичного досвіду, який набувається через участь у спільних проєктах, ініціативах та самоврядній діяльності. Саме такі практики сприяють формуванню активної громадянської позиції, відповідальності та здатності до колективної взаємодії, що є невід’ємною складовою сучасної моделі вищої освіти.

Серед основних завдань виховання студентської молоді визначаються такі пріоритетні напрями:

- формування у студентів усвідомлення високої суспільної значущості українського громадянства та відповідальності за належність до своєї держави;
- засвоєння системи знань, накопичених людством, у всіх ключових сферах сучасної науки, техніки та культури;
- створення сприятливих умов для самореалізації особистості відповідно до її природних задатків, життєвих прагнень і суспільних потреб;
- розвиток соціальної активності та громадянської позиції майбутніх фахівців;
- формування культури мислення та інтелектуальної діяльності,

удосконалення мовної й комунікативної компетентності;

– утвердження традиційних цінностей української ментальності, зокрема працелюбності, почуття особистої свободи, гармонійного ставлення до природи, толерантності, шанобливого ставлення до жінки та любові до рідного краю;

– виховання готовності студентів до активного спротиву проявам аморальності, правопорушень, духовної спустошеності й антигромадянської поведінки [11].

Побудова ефективної системи студентського самоврядування у закладі вищої освіти потребує опертя на чітко визначені концептуальні засади. У нашому підході вони стали теоретичним підґрунтям організаційної моделі студентського самоврядування, що розглядається як відкрита, динамічна структура соціальної взаємодії. Її діяльність спрямована на узгодження інтересів студентської спільноти з освітньою та виховною політикою університету, а також на формування соціальної активності й громадянської зрілості майбутніх фахівців.

Основу цієї системи становить комплекс принципів, що відображають демократичний і гуманістичний характер внутрішнього життя студентського колективу. Серед них – рівноправна участь усіх членів громади у прийнятті рішень, підтримка ініціативності, самостійності та творчого потенціалу молоді; періодичне оновлення виборних органів, що забезпечує мобільність та відповідальність управлінських структур; постійна звітність перед студентською спільнотою; взаємна відповідальність адміністрації та органів самоврядування; відкритість управлінських процедур і доступність інформації для кожного студента. Такі засади сприяють утвердженню демократичних відносин, співпраці між усіма суб'єктами освітнього процесу та реалізації принципу єдності національних і загальнолюдських цінностей.

У практичному вимірі студентське самоврядування виконує координаційну та інтегративну функцію у системі соціально-виховної роботи університету. Через різні форми діяльності – від ініціативних проєктів до

партнерства з адміністрацією – воно створює простір для розвитку громадянської свідомості, соціальної відповідальності й морально-етичної зрілості молоді.

Водночас процес організації студентського самоврядування не можна зводити лише до формальної структури управління. Його ефективність визначається тим, наскільки чітко окреслено виховні критерії, що дають змогу оцінити рівень соціальної активності студентів. До таких критеріїв належать: ставлення до праці та суспільства, активність життєвої позиції, система мотивів і ціннісних орієнтацій, рівень громадянської та політичної свідомості, культура поведінки, здатність до творчого самовираження й самоствердження, а також гармонійність морального та етичного самовідчуття. Саме вони дають можливість відстежувати якісні зміни у розвитку студентської особистості та ефективність виховного впливу університетського середовища.

У науковому дискурсі, присвяченому проблематиці управління навчально-виховним процесом у закладах вищої освіти, виокремлюються два провідні напрями досліджень.

Перший із них охоплює роботи, у яких управління навчально-пізнавальною діяльністю розглядається переважно з позиції викладача як зовнішнього керівного чинника. У межах цього підходу ключовим вважається процес засвоєння студентами знань, умінь і навичок, а головним інструментом впливу – контроль і регулювання навчальної діяльності з боку педагога [43; 48; 52]. Така концепція ґрунтується на уявленні про студента як об'єкт педагогічного впливу, активність якого зумовлюється зовнішніми управлінськими діями.

Другий напрям представлений дослідженнями, що аналізують управління навчально-виховним процесом на особистісно-суб'єктному рівні, з урахуванням умов розвитку студентського самоврядування. У цих працях управління трактується не лише як система зовнішнього регулювання, а й як механізм саморозвитку особистості, зорієнтований на формування в студентів пізнавальної самостійності, здатності до самоконтролю, планування та

організації власної діяльності. Такий підхід базується на ідеї суб'єктності студента – його готовності виступати активним учасником освітнього процесу, здатним до самоорганізації та самоуправління [9; 22; 27; 37; 49].

Порівняльний аналіз цих підходів дає змогу встановити, що перший із них має обмеження, оскільки не враховує внутрішню активність і мотиваційні ресурси особистості. Ефективність управління в межах цього підходу безпосередньо пов'язується з зовнішнім контролем, а не з розвитком внутрішніх регуляторів поведінки студента. Натомість другий підхід долає цю однобічність, акцентуючи увагу на індивідуальних механізмах саморегуляції, самоконтролю та рефлексії. Водночас більшість представників цього напрямку зосереджуються лише на окремих компонентах суб'єктності (самоорганізації, мотивації, плануванні тощо), не розглядаючи їх у контексті цілісного поняття «суб'єкт діяльності».

У межах нашого дослідження управління навчально-виховним процесом у контексті студентського самоврядування інтерпретується крізь функціонально-діяльнісний і системний підходи, які поєднують педагогічні та самоврядні механізми. Така позиція ґрунтується на діагностиці та послідовному розвитку здатності студентів до самоврядування, що розглядається як базова суб'єктна якість особистості. Реалізація управлінських процесів передбачає поступове проходження етапів, адаптованих до специфіки факультетів і напрямів підготовки, а також інтеграцію студентського та педагогічного самоврядування у єдину систему партнерської взаємодії.

Згідно з розробленою концепцією, студентські організації реалізують свої повноваження насамперед у тих сферах, де провідна роль належить самій молоді: у процесі навчання та підвищення його якості, у розвитку самоосвітньої активності, участі в науково-дослідній, культурно-просвітницькій і волонтерській діяльності, організації дозвілля, суспільно корисної праці, а також у функціонуванні органів самоврядування на рівні академічних груп, факультетів та студентських гуртожитків.

Сучасні тенденції розвитку вищої освіти зумовлюють потребу розглядати

студентське самоврядування не лише як сукупність окремих форм діяльності, а як цілісну систему, що має власну внутрішню логіку, структуру й динаміку розвитку. У такому розумінні воно виступає соціальною підсистемою університетського середовища, якій притаманні специфічні функції, зв'язки та якісно нові характеристики.

Необхідність системного підходу полягає у визначенні сутності студентського самоврядування, його структурних компонентів, функціональних зв'язків між ними та інтегральних якостей, які забезпечують стабільність, розвиток і вдосконалення всієї системи. Важливо не лише описати окремі напрями чи форми діяльності, а й з'ясувати, як і чому різні елементи взаємодіють між собою, утворюючи єдину модель саморозвитку студентського колективу.

Головною метою створення такої системи є соціалізація особистості майбутнього фахівця, її моральне становлення та набуття соціального досвіду в умовах академічної спільноти. Реалізація цієї мети можлива лише на основі принципів неперервності, наступності та узгодженості усіх виховних впливів, що здійснюються у закладі вищої освіти.

Водночас, ефективність функціонування студентського самоврядування не можна зводити лише до створення нових структур чи розширення сфер його діяльності. Ключовим завданням є пошук оптимального балансу між педагогічним керівництвом і самодіяльністю студентів, формування партнерських відносин між адміністрацією, викладачами та студентським колективом. Це вимагає оновлення управлінського мислення, відмови від авторитарних стереотипів та переходу до моделі взаємної довіри й співвідповідальності.

Студентське самоврядування у цьому контексті розглядається не лише як організаційна структура, а й як процес реалізації студентами своїх прав, обов'язків та ініціатив, що передбачає прийняття рішень і їх практичне втілення власними силами у співпраці з адміністрацією. Його існування має бути гарантоване реальними механізмами участі студентів у прийнятті рішень, які

стосуються навчального, виховного й соціального життя, а також можливістю вільно реалізовувати право на самовираження і свободу дії у межах університетської спільноти.

Отже, спільна діяльність ректорату, деканатів, викладацьких колективів, кураторів академічних груп і органів студентського самоврядування спрямована на створення цілісної системи елітного виховання студентської молоді, зорієнтованої на формування духовно зрілої, морально відповідальної та професійно компетентної особистості. Така система покликана забезпечити розвиток національної свідомості, патріотизму, історичної пам'яті, утвердження гуманістичних цінностей і культури міжнаціонального спілкування, формування наукового світогляду й цілісної національно-культурної ідентичності.

У результаті такої взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу формується нова генерація фахівців із сучасним світоглядом, високою культурою, розвиненим почуттям громадянської відповідальності та індивідуальним стилем професійної діяльності.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ

2.1. Діагностика стану соціальної активності студентської молоді на початковому етапі дослідження

Констатувальний етап педагогічного експерименту проводився упродовж 2024–2025 навчальних років і мав на меті виявлення реального стану соціальної активності студентської молоді в умовах функціонування органів студентського самоврядування у закладах вищої освіти.

Основні завдання цього етапу полягали у такому:

- визначити рівень поінформованості студентів щодо наявності, структури, функцій і напрямів діяльності органів студентського самоврядування у їхньому навчальному закладі;
- з'ясувати ставлення студентів до ролі та можливостей впливу органів самоврядування на організацію навчального, виховного та соціально-культурного життя університету;
- дослідити мотиваційні чинники участі або неучасті студентів у діяльності самоврядних органів, виявити провідні мотиви громадської активності та пасивності.

На констатувальному етапі експерименту (2024–2025 навчальні роки) було проведено анкетне опитування студентів, спрямоване на визначення рівня їхньої поінформованості про існування, структуру та діяльність органів студентського самоврядування як у власному закладі вищої освіти, так і у вищій школі загалом.

Опитування мало на меті з'ясувати, наскільки студенти усвідомлюють роль і значення студентського самоврядування в системі університетського життя, розуміють його функції та можливості впливу на організацію освітнього процесу, соціально-культурну діяльність і захист прав студентства.

У дослідженні взяли участь 416 студентів I–IV курсів різних факультетів

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, а саме:

- факультету історії, педагогіки та психології – 144 особи;
- факультету української та іноземної філології – 101 студент;
- факультету здоров'я людини та природничих наук – 51 студент;
- факультету початкової та мистецької освіти – 57 осіб;
- факультету фізики, математики, економіки та інноваційних технологій – 63 особи.

Контингент респондентів був представлений студентами різних спеціальностей. До вибірки увійшли студенти різних вікових категорій, що дало змогу отримати різнопланову картину ставлення молоді до проблем і можливостей студентського самоврядування у ЗВО.

У ході констатувального етапу дослідження основну увагу було зосереджено на виявленні рівня функціональної активності органів студентського самоврядування на різних факультетах. Ми прагнули з'ясувати, наскільки ефективно вони виконують свої завдання, якою є ступінь залучення студентів до реалізації різноспрямованих заходів освітнього, виховного, культурного та соціального характеру.

Особливе місце у дослідженні посідало питання інформаційної відкритості та комунікативної динаміки студентського самоврядування: наскільки швидко й широко поширюється інформація про його діяльність, які канали комунікації використовуються для інформування студентів про події, ініціативи та результати роботи.

Важливим напрямом аналізу було також оцінювання рівня правової та громадянської обізнаності студентів – зокрема, щодо змісту та застосування нормативно-правових актів, що регулюють державну молодіжну політику, діяльності органів влади у справах молоді, а також функціонування громадських молодіжних об'єднань на рівні університету, регіону та держави.

Таким чином, на цьому етапі дослідження було здійснено комплексне вивчення інституційної активності, комунікативної ефективності та правової

поінформованості студентської молоді, що дало змогу визначити характерні тенденції у розвитку студентського самоврядування в сучасних умовах.

Відповідно до визначеної мети дослідження одним із завдань констатувального етапу було з'ясування рівня розуміння студентами сутності поняття «студентське самоврядування». З цією метою респондентам було запропоновано власними словами пояснити, як вони розуміють зміст цього терміна та його роль у житті вищого навчального закладу.

Таблиця 2.1

Розподіл відповідей щодо визначення студентського самоврядування (“Студентське самоврядування – це...”)

Перелік тверджень	Результати відповідей у %
Не змогли відповісти	16,3
Дали асоціативне визначення	17,3
Дали некоректне визначення	14,2
Дали неповне визначення	39,5
Дали коректне визначення	12,7

Аналіз отриманих відповідей засвідчив, що значна частина студентів асоціює поняття «самоврядування» насамперед із шкільним досвідом, зокрема з проведенням так званого «дня учнівського самоврядування». Така тенденція свідчить про наявність певної спадкоємності виховних традицій, що формуються ще у загальноосвітній школі та продовжують розвиватися в умовах університетського середовища.

Цей факт підтверджує доцільність і природність перенесення та подальшого вдосконалення елементів шкільного самоврядування у вищій школі, що сприяє поступовому формуванню активної громадянської позиції, відповідальності та лідерських якостей студентської молоді.

Результати опитування засвідчили недостатній рівень обізнаності студентів щодо діяльності органів студентського самоврядування у закладах, де

вони навчаються. Зокрема, 22,2 % респондентів не змогли дати відповідь на запитання про характер і напрями роботи цих органів, що свідчить про відсутність у частини молоді елементарних знань про систему самоврядування. Ще 20,3 % опитаних подали відповіді, які не відповідали дійсності або виявляли фрагментарні уявлення про сутність самоврядної діяльності.

Водночас приблизно 49,7 % студентів продемонстрували часткову поінформованість – вони володіли загальними відомостями про окремі напрями роботи органів самоврядування, але не усвідомлювали їхньої структури, повноважень та реальних можливостей впливу на життя університетської спільноти.

У своїх відповідях респонденти здебільшого зазначали, що студентське самоврядування «займається питаннями студентського життя», «організовує цікаві заходи», «співпрацює з адміністрацією у вирішенні певних питань», «допомагає студентам розкрити власні здібності й долучитися до громадської діяльності». Такі формулювання свідчать, що більшість опитаних сприймають самоврядування переважно через його культурно-дозвіллеву функцію, не пов'язуючи його з управлінськими, представницькими чи соціально-педагогічними аспектами.

Отримані дані дають підстави зробити висновок, що на початковому етапі експерименту рівень інституційної та правової культури студентської молоді залишався недостатнім, а органи студентського самоврядування не завжди виступали для студентів помітним або авторитетним елементом університетського життя.

Наступним етапом констатувального дослідження було виявлення ставлення студентів до діяльності активістів органів студентського самоврядування. Отримані дані подано в таблиці 2.2 і використано для подальшого визначення одного з важливих критеріїв соціалізації – креативності та здатності до реалізації ініціатив у студентському середовищі.

Результати опитування показали, що найбільша частка респондентів (37,5 %) виявила байдуже або нейтральне ставлення до представників

студентського самоврядування, що свідчить про певну відчуженість значної частини молоді від громадської активності у вищому навчальному закладі.

Таблиця 2.2

Показники ставлення студентів до лідерів самоврядування

Перелік тверджень	Результати відповідей, %
Засуджую	4,6
Не розумію їх	29,8
Індиферентно: це особиста справа кожного	37,5
Схвально: я б сам брав участь у діяльності органів студентського самоврядування	11,3
Важко сказати	16,8

Крім того, приблизно 29,8 % опитаних продемонстрували нерозуміння або недооцінку необхідності участі своїх однолітків у громадському житті, розглядаючи діяльність активістів як другорядну чи малозначущу. Така тенденція вказує на низький рівень сформованості соціально-громадянської мотивації, недостатню популяризацію самоврядних ініціатив та обмеженість інформаційно-комунікаційної взаємодії між студентами й органами самоврядування.

Отримані результати підкреслюють необхідність посилення виховного та просвітницького впливу у напрямі формування позитивного іміджу студентського самоврядування як інструмента самореалізації, лідерства та розвитку творчої активності молоді.

У процесі дослідження окрему увагу було приділено вивченню персональної (індивідуальної) соціальної активності студентів як важливого показника їхньої соціалізованості. Насамперед з'ясовувалося, чи є респонденти членами будь-яких молодіжних організацій та об'єднань, а також до яких саме структур вони належать.

Результати анкетування свідчать, що лише 15,3 % студентів визнали свою

належність до тієї чи іншої молодіжної організації. Серед них 9,2 % назвали профспілковий комітет, 1,4 % – політичну організацію, така ж частка (1,4 %) бере участь у спортивних об'єднаннях. Дещо менше студентів активно залучені до інших форм молодіжної самоорганізації: 1,2 % – до релігійних спільнот, а по 1 % – до екологічних, патріотичних і суспільних організацій. Отримані дані засвідчують вкрай низький рівень організаційної активності студентської молоді, що свідчить про обмежені можливості реалізації громадянського потенціалу в інституційних формах.

Разом із тим, переважна більшість опитаних (95,3 %) час від часу відвідує різноманітні молодіжні заходи. Лише 1,9 % студентів брали участь у громадських акціях на захист прав молоді або тварин, тоді як 9,3 % – у молодіжних конференціях чи форумах. Більшість респондентів віддають перевагу подіям волонтерського характеру (89,3 %), що свідчить про домінування таких цінностей у системі соціальних пріоритетів сучасного студентства.

Поряд із цим отримані результати вказують на високий рівень соціальних контактів студентів. Так, 90,8 % респондентів мають друзів за межами рідного міста або за кордоном, а 48,5 % підтримують знайомства через засоби дистанційної комунікації – електронну пошту, соціальні мережі, чати, електронну відеоконунікацію. Ці дані свідчать, що комунікативна активність студентської молоді є достатньо високою, хоча її зміст часто не має цілеспрямованого соціально значущого спрямування.

Узагальнюючи результати цього блоку, можна зробити висновок, що соціальна активність більшості студентів має переважно епізодичний, неорганізований характер, а громадянська участь реалізується здебільшого у сфері неформального дозвілля, а не у діяльності молодіжних чи самоврядних структур.

Таким чином, результати дослідно-експериментальної роботи дозволили виявити низку суперечностей, характерних для сучасного українського студентства, що безпосередньо впливають на процес його соціалізації.

По-перше, сучасна молодь значно раніше входить у самостійне життя, однак виявляє недостатній рівень відповідальності за власні рішення та дії. Часто спостерігається тенденція до перекладання відповідальності на зовнішні інституції – державу, адміністрацію університету, батьків або інші соціальні структури.

По-друге, студентська молодь демонструє високу активність, а її переважна спрямованість має соціально корисний характер. Для більшості опитаних пріоритетом є участь не у культурно-дозвіллевих або рекреаційних заходах (вечірках, дискотеках, тренінгах), а у практичних громадських діяльнісних чи волонтерських ініціативах.

По-третє, значна частина студентів усвідомлює факт наявності у них певних прав, однак не володіє достатніми знаннями про їх зміст, юридичне підґрунтя та взаємозв'язок із власними обов'язками. Така ситуація свідчить про низький рівень правової культури та про небезпеку формування споживацького ставлення до держави й освітнього середовища.

Загалом, результати констатувального етапу експерименту підтвердили наявність суперечності між високим потенціалом активності студентської молоді та недостатнім рівнем її соціальної зрілості, що визначає необхідність подальшої розробки й упровадження цілеспрямованих соціально-педагогічних умов для розвитку соціально активної, відповідальної, правосвідомої особистості.

2.2. Реалізація соціально-педагогічних аспектів розвитку студентського самоврядування

Відповідно до теоретичних узагальнень, сформульованих у першому розділі, участь студентської молоді в органах самоврядування передбачає не лише організаційну активність, а й високий рівень особистісної відповідальності, ініціативності, самостійності у прийнятті рішень і готовності усвідомлювати їх наслідки. Водночас цей процес передбачає інтеріоризацію соціально значущих норм, цінностей, поглядів і способів поведінки, що є невід'ємною складовою соціалізації майбутнього фахівця.

Студентське самоврядування, яке є одним із найефективніших засобів соціалізації, виступає механізмом формування соціально зрілої особистості через низку взаємопов'язаних процесів, серед яких ключовими є:

- створення в межах студентської спільноти соціально-психологічного клімату, сприятливого для гармонійного розвитку особистості, розкриття її творчого потенціалу, формування активної життєвої позиції та почуття спільної відповідальності;

- усвідомлення студентами власної суб'єктності, розуміння себе як творців власного життєвого шляху та активних учасників університетського життя;

- формування у студентів відчуття відповідальності за результати власної діяльності, за прийняті рішення, а також за добробут і розвиток студентської громади в цілому;

- переосмислення студентського періоду життя не лише як етапу навчання, а як періоду становлення громадянина, здатного діяти свідомо, відповідально й ініціативно у соціумі;

Важливою складовою соціалізаційного потенціалу студентського самоврядування є формування в молодій людині потреби в активній життєвій позиції та готовності брати участь у суспільно корисній діяльності. Саме участь у роботі студентських органів сприяє тому, що студент поступово переходить від пасивного спостерігача до суб'єкта дії, здатного ініціювати й реалізовувати

соціально значущі проекти, брати відповідальність за спільні рішення, відчувати себе частиною колективу.

Не менш важливим напрямом є оволодіння нормами, правилами та традиціями соціальної поведінки, що забезпечує становлення культури взаємодії у студентському середовищі. У процесі включення до самоврядної діяльності відбувається засвоєння системи соціальних цінностей, формування моральних орієнтирів, толерантності, уміння діяти відповідно до прийнятих етичних і правових норм, а також опанування певних соціальних ролей, необхідних для конструктивної взаємодії в академічному та суспільному просторі.

Таким чином, вивчення механізмів соціалізації студентської молоді відкриває широкий спектр можливостей для цілеспрямованого використання соціально-педагогічного потенціалу студентського самоврядування як дієвого інструмента формування соціальної зрілості, громадянської активності та відповідального ставлення молоді до власної життєвої траєкторії.

З метою наукового прогнозування результатів експериментальної діяльності та визначення найбільш ефективних шляхів соціалізації студентської молоді засобами студентського самоврядування, у процесі дослідження було здійснено аналіз теоретичних засад організаційного моделювання.

Вивчення наукових підходів до побудови й функціонування соціально-педагогічних моделей дозволило обґрунтувати структуру, механізми та умови діяльності студентського самоврядування як інтегративної системи соціалізаційного впливу, у межах якої поєднуються освітні, виховні, комунікативні та управлінські процеси.

У процесі моделювання функціонування системи студентського самоврядування як засобу соціалізації студентської молоді ми спиралися на основні положення загальної теорії систем, згідно з якою ефективність будь-якої системи визначається рівнем її цілісності, взаємозв'язку складових елементів і здатністю до адаптації у змінному соціальному середовищі.

Відповідно до цих принципів, система вважається тим ефективнішою,

чим вищий ступінь взаємодії та узгодженості її компонентів: зміна одного елемента неминуче спричиняє відповідні трансформації в інших частинах або у структурі загалом. Водночас результативність системи залежить від рівня її узгодженості з навколишнім соціальним середовищем, тобто від здатності взаємодіяти з ним, враховуючи його динаміку, потреби та особливості.

При цьому важливо враховувати, що ефективна модель, яка демонструє позитивні результати в одних умовах, може виявитися малопродуктивною в іншому соціальному контексті. Саме тому процес моделювання студентського самоврядування потребує постійного коригування, гнучкого врахування специфіки конкретного закладу вищої освіти, його традицій, студентського контингенту й управлінського стилю.

Науковці слушно підкреслюють, що модель є стратегічним образом кінцевого результату, який окреслює не лише очікуваний стан системи, а й шляхи, засоби та умови його досягнення [19, с. 36].

Однією з ключових функцій будь-якої організованої соціальної системи, до яких належить і студентська громада, є самоуправління – механізм, що забезпечує збереження внутрішньої структури, стабільність діяльності, виконання визначеної програми та досягнення поставлених цілей [24, с. 46]. Саме завдяки самоуправлінню соціальна система здатна підтримувати власну цілісність, адаптуватися до зовнішніх змін і забезпечувати розвиток через активність своїх учасників.

Отже, ефективне моделювання такого складного соціального утворення, як студентська громада, потребує застосування комплексного наукового підходу, який дозволяє врахувати її багаторівневу структуру, динаміку та взаємозалежність компонентів. У цьому контексті доцільним є використання системного, діяльнісного, синергетичного та інших наукових підходів, що забезпечують цілісне бачення процесів організації, саморегуляції та розвитку студентського самоврядування як чинника соціалізації молоді.

Для нового покоління молоді, яке входить у доросле життя в умовах трансформації українського суспільства, надзвичайно важливим є усвідомлення

особистої відповідальності за власну життєву траєкторію. Динамічність сучасного світу вимагає від молодих фахівців уміння швидко орієнтуватися в соціальних ситуаціях, критично оцінювати обставини та приймати виважені рішення, здатні забезпечити ефективну адаптацію до професійних і суспільних викликів.

Саме діяльність у межах органів студентського самоврядування створює реальні можливості для набуття та вдосконалення таких умінь. Вона сприяє формуванню відповідальності, ініціативності, комунікативної компетентності, навичок організації колективної діяльності, що є важливими складовими соціальної зрілості майбутніх фахівців.

Розглядаючи особистість як суб'єкт і водночас об'єкт соціального розвитку, необхідно підкреслити, що система вищої освіти сьогодні виступає одним із найважливіших інститутів соціалізації. Вона поєднує навчання й виховання в єдиний процес, спрямований на підготовку високоосвічених, культурних, креативних і відповідальних спеціалістів, здатних до самореалізації та конструктивної участі в житті суспільства.

Сучасні суспільні трансформації в Україні, військовий стан створюють сприятливі умови для активізації студентської громади як у межах закладів вищої освіти, так і поза ними. Підвищення ролі студентського самоврядування розглядається як важливий чинник демократизації освітнього середовища та підготовки молоді до життя в громадянському суспільстві.

Метою активізації студентського самоврядування є формування студентської громади, зорієнтованої на соціальну взаємодію, де участь у спільній діяльності стає внутрішньою потребою, а не формальним обов'язком. Для цього студентам надається можливість самостійно розв'язувати питання, пов'язані з організацією побуту, навчального процесу, культурно-дозвілдової та волонтерської діяльності, що сприяє розвитку відповідальності, ініціативності та соціальної компетентності кожного учасника студентської спільноти.

У межах реалізації *першої соціально-педагогічної умови* – забезпечення ефективної взаємодії між органами студентського самоврядування,

студентською спільнотою, структурними підрозділами закладу вищої освіти та громадськими організаціями – було організовано низку заходів, спрямованих на активізацію соціальної участі студентів.

Зокрема, студенти брали безпосередню участь у підготовці та проведенні соціально значущих акцій і проєктів різного спрямування, що сприяло розвитку їхньої громадянської активності, комунікативної культури та почуття соціальної відповідальності. Серед таких ініціатив можна виокремити регіональні благодійні акції “Від серця до серця”, волонтерські заходи підтримки соціально вразливих категорій населення та допомоги ЗСУ, участь у спільних студентсько-адміністративних проєктах з покращення побутових умов проживання в гуртожитках.

Окрему увагу приділено співпраці органів студентського самоврядування з господарськими підрозділами університету, що дозволило залучити студентів до практичної діяльності – організації ремонтних робіт, благоустрою території, участі в екологічних ініціативах. Такі форми взаємодії сприяли формуванню у студентів прагнення до колективної відповідальності, навичок самоуправління та соціальної ініціативності, що є ключовими показниками їх соціалізованості.

У межах реалізації *другої соціально-педагогічної умови* – включення студентів у різні види соціально значущої діяльності відповідно до напрямів роботи органів студентського самоврядування – було організовано низку заходів, спрямованих на розширення можливостей самореалізації та громадянської активності студентської молоді.

Практична реалізація цього напрямку здійснювалася у співпраці зі Студентським Ректоратом університету та його структурними комітетами. У межах діяльності зазначених структур було проведено організаційно-роз’яснювальну роботу та агітаційні заходи, спрямовані на інформування студентів про можливості участі у студентському самоврядуванні, його цілі, завдання та напрями діяльності. Особлива увага приділялася популяризації ідей активної громадянської позиції, соціальної відповідальності та культури взаємодії в академічному середовищі.

Організаційно-просвітницька діяльність здійснювалася через зустрічі з активом факультетів, презентації діяльності комітетів, інформаційні кампанії в соціальних мережах і студентських медіа, що дало змогу залучити нових учасників до діяльності студентських органів і сформувати у них мотивацію до соціальної ініціативності та командної співпраці.

Одним із важливих напрямів реалізації другої соціально-педагогічної умови стало розширення партнерських зв'язків органів студентського самоврядування як усередині університету, так і за його межами. З цією метою було налагоджено системну співпрацю з деканатами, кафедрами, відділом виховної роботи, профспілковим комітетом, соціально-психологічною службою, що сприяло координації зусиль у питаннях виховної, волонтерської та культурно-просвітницької діяльності.

Значна увага приділялася також розвитку міжуніверситетських контактів – участі студентських лідерів у спільних проектах, форумах, конференціях, семінарах та змаганнях, що проводилися в межах регіону або за участю представників інших закладів вищої освіти.

Важливим напрямом стала співпраця з громадськими об'єднаннями та державними структурами, які опікуються питаннями молодіжної політики, волонтерського руху, патріотичного виховання, охорони здоров'я, екологічної безпеки. Така взаємодія сприяла розширенню соціального досвіду студентів, підвищенню рівня їхньої громадянської свідомості, розвитку навичок комунікації й партнерської взаємодії в соціумі.

Реалізація цього напрямку дозволила перетворити студентське самоврядування на активного суб'єкта соціальних зв'язків університету, підвищити його авторитет серед студентства та створити реальні умови для соціалізації молоді через участь у міжінституційних і громадських ініціативах.

Студентська рада побуту є невід'ємною складовою системи студентського самоврядування університету, діяльність якої спрямована на організацію та покращення житлово-побутових умов студентів, що проживають у гуртожитках. Її функціонування забезпечує зв'язок між адміністрацією

закладу, комендантським персоналом та студентською громадою, сприяючи оперативному розв'язанню побутових і соціально-психологічних проблем.

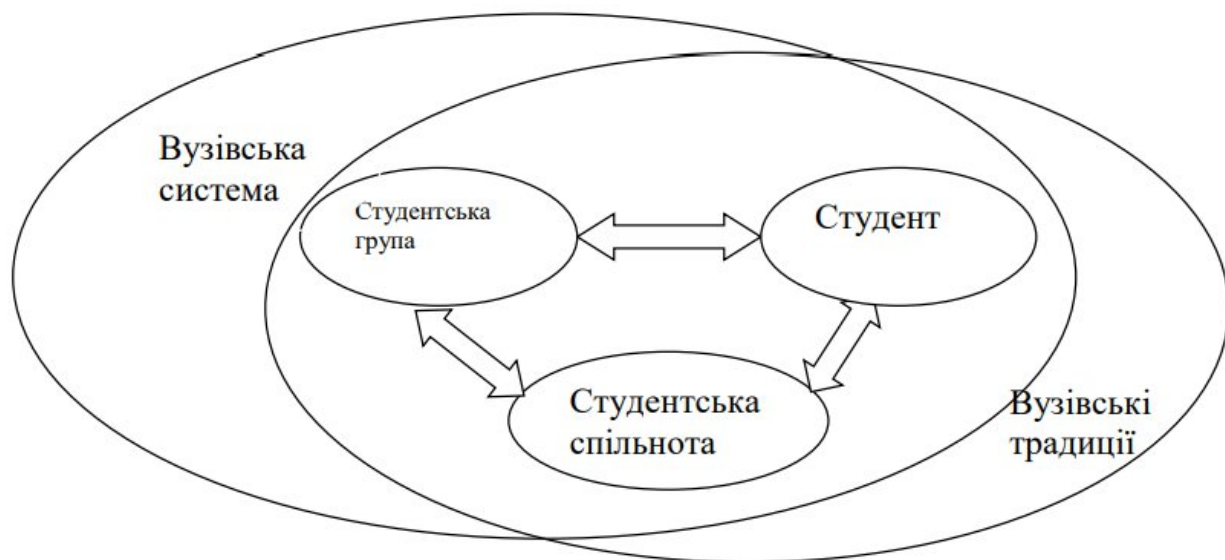

Рис.2.1 Схема взаємовпливу учасників соціалізуючого процесу у ЗВО

Участь студентів у заходах гуманітарної спрямованості є важливим компонентом процесу їхнього особистісного та громадянського становлення. Така діяльність сприяє розвитку моральних якостей, емпатії, почуття солідарності й відповідальності за долю інших людей, формує активну життєву позицію та готовність до участі у суспільно корисних ініціативах.

У діяльності органів студентського самоврядування важливе значення має не лише вміння здобувати та опрацьовувати інформацію, а й здатність

ефективно її передавати, формувати громадську думку та впливати на позицію студентської спільноти. Активісти самоврядування повинні не просто володіти знаннями, а й уміти переконливо й аргументовано доносити свої ідеї, сприяти налагодженню конструктивного діалогу між різними групами студентів, адміністрацією, партнерами чи навіть опонентами.

Отже, проведений нами експеримент у межах визначених соціально-педагогічних аспектів довів їхню ефективність у контексті розвитку студентського самоврядування як дієвого засобу соціалізації студентської молоді. Реалізація окреслених умов сприяла розширенню змісту й напрямів діяльності органів студентського самоврядування у закладі вищої освіти, активізації ініціативи та творчої самореалізації студентів.

Упроваджені підходи забезпечили підвищення рівня взаємодії між студентською громадою, адміністрацією та громадськими структурами, що створило позитивний соціально-психологічний клімат, атмосферу довіри, партнерства та взаємопідтримки. Унаслідок цього студентське самоврядування перетворилося на реальний простір соціальної активності, громадянського становлення й розвитку комунікативних, організаторських і лідерських компетентностей.

Таким чином, впровадження соціально-педагогічних умов функціонування студентського самоврядування стало важливим чинником підвищення ефективності процесу соціалізації студентів, забезпечивши перехід від декларативної участі до усвідомленої, відповідальної та ініціативної діяльності в межах студентської громади.

ВИСНОВКИ

На основі дослідження зробимо узагальнюючі висновки:

1. У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання наукової проблеми соціалізації студентської молоді засобами студентського самоврядування, що відображається у розробленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці соціально-педагогічних аспектів, які забезпечують ефективність цього процесу.
2. На основі ґрунтовного аналізу наукової, психолого-педагогічної та соціологічної літератури розкрито сутність і зміст базових понять дослідження. Зокрема, студентське самоврядування визначено як форму автономної організації студентської спільноти в межах закладу вищої освіти, що забезпечує участь студентів у вирішенні питань навчального, наукового, соціально-побутового, культурного й виховного характеру.
3. Соціалізація молоді у ЗВО трактується як безперервний, складний і багатовимірний процес становлення особистості як соціального суб'єкта у взаємодії з освітнім середовищем, який відбувається з урахуванням специфіки національної системи освіти, соціально-культурного контексту, історичного досвіду попередніх поколінь студентів і викладачів, а також традицій та звичаїв конкретного закладу вищої освіти. У цьому процесі важливу роль відіграють механізми адаптації студента до соціуму академічного середовища, формування його соціальної активності, відповідальності, самосвідомості та громадянської позиції.
4. Проведене дослідження поглиблює наукове розуміння студентського самоврядування як важливого чинника соціалізації молоді у сучасному освітньому просторі та окреслює практичні орієнтири щодо створення ефективних соціально-педагогічних умов для гармонійного розвитку студентської особистості.
5. Визначено структурно-функціональні особливості студентського самоврядування як системи соціалізації. Установлено, що воно виконує низку взаємопов'язаних функцій: організаційно-управлінську, виховну,

комунікативну, правозахисну, культурно-просвітницьку та інтеграційну. Ефективність діяльності органів студентського самоврядування безпосередньо залежить від рівня взаємодії студентів з адміністрацією, викладачами та громадськими організаціями, а також від наявності сприятливого соціально-психологічного клімату у студентському середовищі.

6. На констатувальному етапі експерименту встановлено реальний стан соціалізації студентської молоді. Результати дослідження засвідчили недостатній рівень правової обізнаності, соціальної активності та відповідальності студентів, обмежену участь у діяльності студентських організацій, переважання розважальних цінностей над соціальною ініціативою. Ці дані стали підґрунтям для розроблення системи соціально-педагогічних умов підвищення ефективності самоврядування.
7. Розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено соціально-педагогічні умови функціонування студентського самоврядування як засобу соціалізації молоді, серед яких:
 - забезпечення взаємодії між студентським самоврядуванням, адміністрацією, студентською спільнотою та громадськими організаціями;
 - залучення студентів до різних видів соціально значущої діяльності;
 - формування комунікативної, лідерської та організаторської компетентностей;
 - створення умов для самореалізації, відповідальності та партнерства.
8. Результати формувального етапу експерименту підтвердили ефективність запроваджених умов. Активність органів студентського самоврядування значно зросла, розширилися напрями їх діяльності, посилився рівень довіри між студентами й адміністрацією. У студентів сформувалися навички самоуправління, комунікативна культура, почуття колективної відповідальності, готовність до соціально корисної діяльності.
9. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання розроблених соціально-педагогічних умов у діяльності

закладів вищої освіти різних типів. Запропонована модель функціонування студентського самоврядування може бути застосована для удосконалення системи виховної роботи, розвитку молодіжного лідерства, волонтерства, формування громадянських і професійних компетентностей майбутніх фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» / Верховна Рада України. – Київ : Голос України, 1996. – С. 7-11.
2. Закон України «Про вищу освіту». //Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004.[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Абдюкова Н. В. Психологічні особливості соціалізації сучасного підлітка : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Абдюкова Надія Володимирівна. – Івано-Франківськ, 2000. – 264 с.
4. Абрамова С. В. Педагогічні умови формування соціальної активності особистості / С. В. Абрамова // Теорія та методика навчання та виховання. – 2013. – Вип. 34. – С. 5–15.
5. Авраменко О. Соціалізація особистості як соціально-педагогічна проблема. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2013. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_5_3.pdf (дата звернення: 27.10.2024).
6. Базиленко А. К. Самоврядування як вид соціальної активності студентської молоді / А. К. Базиленко // Вісник національного університету оборони України : зб. наук. пр. – К. : НУОУ, 2014. – Вип. 3 (40). – 372 с. – С. 194-198.
7. Баранова А. Виховання молоді як складова державної молодіжної політики. Публічне адміністрування: теорія та практика: електрон зб. наук. праць. 2011. № 1. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01\(5\)/index.html](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01(5)/index.html) (дата звернення 10.01.2025).
8. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища сучасних педагогічних систем / Биков В. Ю. // Інформаційні технології і засоби навчання: Зб. наук. праць [За ред.. В. Ю. Бикова, Ю. О.Жука] / Інститут засобів навчання АПН України. – К. : Атіка, 2005. – С. 5-15.

9. Бех В.П. Філософський аналіз як засіб підвищення ефективності досліджень у сфері соціальної педагогіки. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Київ: ІваноФранківськ, 2013. Вип. 17, Ч. 1. С. 3-11.
10. Бойко А. І. Самоврядування – школа професіоналізму, громадянськості й самостійності / А. І. Бойко // Дидаскал. – 2008. – № 6. – С. 7-9.
11. Боса Л. Г. Соціалізація української молоді кінця ХІХ – початку ХХІ ст. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / Боса Любов Григорівна. – К., 2007. – 188 с.
12. Василенко І. В. Виховання громадянськості студентів засобами самоврядування у вищих навчальних закладах Канади : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Василенко Ірина Віталіївна ; Інститут проблем виховання Академії педагогічних наук України. – Київ. – 2009. – 229 с.
13. Делінгевич Л. В. Педагогічні засади позаурочної виховної роботи у вищих навчальних закладах І–ІІ рівнів акредитації : дис. канд. пед. наук : 13.00.07 / Людмила Володимирівна Делінгевич. – К., 2008. – 209 с.
14. Дем'янчук Т. О. Виховання студентів вищих медичних навчальних закладів І–ІІ рівня акредитації в позааудиторний час : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. / Тетяна Олександрівна Дем'янчук. – Рівне, 1998. – 203 с.
15. Дем'янюк Т. Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі : науково-метод. посібник / Т. Д. Дем'янюк. – Суми : Антей, 2006. – 384 с.
16. Денисенко К. Роль студентського самоврядування в умовах трансформації освіти і науки України : приклад Київського національного університету імені Тараса Шевченка / К. Денисенко //
17. Доннік Н. С. Соціалізація молоді, позбавленої батьківського піклування / Н.С. Доннік // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 1. – 193 С. 16–21.
18. Зверева І. Д. Дефініції соціальної роботи та соціальної педагогіки /

І. Д. Зверева // Проблеми психології та соціальної роботи. – 2001. – № 4. – С. 12–16.

19. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія и практика : монографія / І. Д. Зверева. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 394 с.

20. Карабин Т. В. Вплив особливостей спілкування в мережі «Internet» на процес соціалізації студентської молоді : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Карабин Тарас Васильович. – К., 2005. – 261 с.

21. Карпенко О. Г. Соціальне становлення особистості підлітка в тимчасових об'єднаннях за інтересами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. Г. Карпенко. – К., 1999. – 19 с.

22. Ковальчук Н. П. Загальна характеристика форм і методів педагогічної підтримки соціалізації студентської молоді в умовах педагогічного коледжу / Наталія Ковальчук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – Випуск 39. – Частина 1. – С. 172–177.

23. Ковальчук Н. П. Взаємодія системи «студент – освітньо-виховне середовище» у процесі соціалізації в умовах педагогічного коледжу / Н. П. Ковальчук // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 2. – С. 21–26.

24. Ковальчук Н. П. Основи соціалізації студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу : навчально-методичний посібник / Н. П. Ковальчук. – Умань : РВЦ «Софія», 2009. – 108 с.

25. Ковальчук Н. П. Особливості соціалізації студентської молоді шляхом самовдосконалення особистості / Н. П. Ковальчук // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – 2008. – Т. 20. – Ч. 3. – С. 256–261.

26. Кочубей Т. Соціальне становлення особистості студента у навчально-виховному процесі педагогічного коледжу / Тетяна Кочубей //

Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші. – Умань : РВЦ 200 «Софія», 2008. – Випуск 25. – С. 123–127.

27. Кращенко Ю. П. Самореалізація майбутніх учителів у системі студентського самоврядування / Ю. П. Кращенко // Педагогіка формування 207 творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2015. – С. 168– 174 (Вип. 42).

28. Кулінченко О. С. Формування соціальної активності студентів в умовах діяльності органів самоврядування вищого навчального закладу : автореф. дис. ...канд. пед. Наук : 13.00.05 / Кулінченко Олександр Сергійович ; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – К., 2015 – 24 с.

29. Овчаренко Г. Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецькопедагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Овчаренко Ганна Едуардівна. – Луганськ, 2005. – 257 с.

30. Овчаренко Г. Є. Особливості соціалізації студентів вищого навчального закладу / Г. Є. Овчаренко // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2009. – № 3. – С. 36–43.

31. Овчарук О. В. Студентське самоврядування в Україні : досвід та перспективи. Аналітичний огляд / О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2006. – 52 с.

32. Освіта України: інформаційно-аналітичний огляд / під заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : НІЧЛАВА, 2001. – 224 с.

33. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська [та ін.]. – К. : А.С.К., 2002. – 255 с.

34. Панагушина О. Є. Соціалізація підлітків у діяльності молодіжних організацій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Панагушина Ольга Євгеніївна. – Херсон, 2008. – 261 с.

35. Педагогічний словник / за ред. дійсн. чл. АПН України М. Д.

Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.

36. Перепелиця М. П. Державно-молодіжна політика в Україні: (регіональний аспект) / М. П. Перепелиця. – К. : Український інститут соціальних досліджень, Український центр політичного менеджменту, 2001. – 242 с.

37. Потопа К. Л. Соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищих навчальних закладах : автореф. дис. 215 ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Потопа Катерина Леонідівна ; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – К., 2006. – 21 с.

38. Радул В. В. Соціалізація особистості: навчальний посібник / В. В. Радул, Я. В. Галета. – Кіровоград: ФО-П Александрова М. В., 2013. – 236 с.

39. Радул В. В. Соціальна зрілість особистості: монографія / В. В. Радул. – Харків: Мачулін, 2017. – 442 с.

40. Радул В. В. Екзистенційний розвиток та соціальна зрілість особистості (спроба ретроспективного аналізу) / В. В. Радул // Рідна школа / ред. кол. А. Пугач та ін. – № 2. – Серія: Педагогічні науки. – Київ: ПП «Видавництво «Рідна школа», 2019. – С. 11–16.

41. Романик А. Роль студентського самоврядування в Україні та в країнах Західної Європи / А. Романик // Студентське самоврядування в Україні. – К. : Молодіжна альтернатива. – 2004. – С. 7 (Вип.6).

42. Севаст'янова О. А. Соціально-педагогічні умови соціалізації студентської молоді у виховному процесі вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Севаст'янова Олена Анатоліївна. – Луганськ, 2007. – 236 с.

43. Сисоєва С. О. Творчий розвиток особистості в процесі неперервної професійної освіти / С. О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць] / за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало: у 2 ч. – К., 2001. – 392 с. – Ч. 1. – С. 45–53.

44. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / за ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. – К., 2000.

– 260 с.

45. Соціальна робота з дітьми і молоддю (теоретико-методологічні аспекти) : навчально-методичний посібник для дистанційного навчання / І. Д. Зверева., І. В. Козубовська, В. Ю. Керецман, О. П. Пічкара. – Ужгород, 2000. – Ч. 1. – 192 с.

46. Студентське самоврядування в Україні : ред. –упоряд. Н. Демчук, Л. Кудіна. – К. : Молодіжна альтернатива, 2004. – 60 с.

47. Студентське самоврядування для «чайників» / Всеукраїнська молодіжна громад. орг. «Молодий рух» ; упор. Т. Нагалецький. – К. : Молодий рух, 2006. – 122 с. (Нове вид.). Студентське самоврядування : досвід, проблеми, перспективи розвитку: Збірник тез і статей Всеукраїнської студентської науковопрактичної конференції / відповід. ред. В. С. Калюжний. – Запоріжжя: ЗДІА, 2012. – С. 9.

48. Сухомлинська О. Школа як соціокультурний образ суспільства / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2009. – № 3. – С. 32 – 35.

49. Терещенкова О. Ю. Місце і роль студентського самоврядування в системі управління вищим навчальним закладом / О. Ю. Терещенкова // Гуманізація навчально–виховного процесу. – Слов'янськ, 2009. – С. 98–105 (Вип. XLVII)

50. Троцько Г. В. Студентське самоврядування як засіб розвитку особистості. Т. 1. : Теорія та історія педагогіки / Г. В. Троцько // Педагогічна і психологічна науки в Україні: у 5 т. – К. : Пед. думка, 2007. – С. 296-307.

51. Фірсова І. Ефективність професійної соціалізації майбутнього викладачапедагога за допомогою розвитку професійної позиції / І. В. Фірсова // Наукові записки / Ред.кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Вип. 182. – Серія: Педагогічні науки) – Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2019. – С. 222–227.

52. Чеховський В., Гук О. Діяльність студентського самоврядування у закладах вищої освіти. Соціальна робота та інклюзивна освіта : синергія досвіду та новацій : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Дрогобич 24 квітня

2025 р.). Дрогобич : ДДПУ імені І. Франка, 2025. С.109-112. URL: <http://ir.dspu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6569>

53. Шеїна Л.О. Студентське самоврядування як засіб соціалізації молоді: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Луганськ, 2010. 20 с.

54. Яновська С. Г. Психологічні особливості лідерів студентського самоврядування / С. Г. Яновська, Р. Л. Туренко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2014. – №1099. – С. 45-48. – (Психологія Вип. 54).

55. Ярошович В. Трансформація державної молодіжної політики щодо соціалізаційних процесів у середовищі студентської молоді. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електор. наук. фах. вид. Херсонського нац. техн. ун-ту. 2018. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2018_1/27.pdf (дата звернення: 15.03.2025).

ДОДАТКИ

Додатки А

1. Спеціальність. _____ Курс. _____
2. Походження з родини:
а) селян; б) робітників; в) службовців;
г) інтелігенції; г) підприємців; д) ваш варіант _____
3. Чи доводиться Вам працювати?
а) так; б) ні; в) ваш варіант _____
4. Чи є вашій групі лідер?
а) так; б) ні; в) ми всі лідери; г) ніколи про це не думав; д) ваш варіант _____
5. Якщо у вашій групі є лідер, то чому Ви так вважаєте?
а) він (вона) найрозумніший; б) він (вона) найкрасивіший;
в) він (вона) найбагатший; г) усі його (її) люблять;
г) усі його (її) слухають; д) усі його (її) бояться;
е) усі роблять так, як він (вона) каже; є) ваш варіант _____
6. Чи приймали Ви якесь рішення одностайно або більшою частиною групи.
а) ні; б) так, ми збігли з занять; в) так, ми пішли до кафе;
г) так, ми розподілили обов'язки; г) так, ми поздоровили іменинника;
д) так, ми допомогли одногрупниці, яка прийшла після хвороби;
е) ваш варіант _____
7. Які воно мало наслідки?
а) жодних; б) все гаразд, ми задоволені;
в) це допомогло нам у роботі; г) ваш варіант _____
8. Як Ви визначаєте своє місце у групі ?
а) лідер; б) аутсайдер; в) більшість; г) меншість;
г) виконавець; д) той, який приймає рішення; е) не є членом групи;
є) ваш варіант _____
9. Чи збираєтеся групою у позанавчальний час?
а) так; б) ні.
10. Якщо збираєтеся, то з якою метою?
а) підготуватися до практичного завдання;
б) відсвяткувати день студента; в) відвідати театр;
г) відремонтувати щось у гуртожитку; г) відвідати хворого одногрупника;
д); відвідати бібліотеку е) ваш варіант _____
11. Чи часто ходите у гості до одногрупників?
а) так; б) ні.
12. Чи є у Вас друзі, приятелі у групі?
а) так; б) ні.
13. Чи є Ви членом яких-небудь молодіжних організацій, угруповань, партій?
а) так; б) ні.
14. Якщо так, якого типу ця організація?

- а)політична, б)екологічна, в)патріотична г)військова;
г)релігійна; д)ваша відповідь _____
15. Як часто Ви відвідуєте молодіжні заходи?
а)відвідую кожен, про який почую; б)коли є час; в)нечасто;
г)ніколи; д)ваш варіант _____
16. Якщо відвідуєте, то які це заходи?
а)День пива, сира; б)акція на захист прав молоді, тварин;
в)молодіжні конференції) г)ваш варіант _____
17. Чи є у Вас друзі, приятелі не в рідному місті, в інших країнах?
а)так; б)ні; в)ваш варіант _____
18. Чи є у Вас друзі за листуванням, за e-mail, у чатах?
а)так; б)ні; в)ваш варіант _____
19. Чи ходили ви на вибори (якщо вік не дозволяв, то чи підете Ви голосувати на майбутні вибори)?
а)так; б)ні; в)ваш варіант _____
20. Якщо ви не брали чи не будете брати участь у виборах, то поясніть Ваше рішення.
а)мене це не цікавить; б)це нічого не змінить; в)не було часу;
г)мені не було за кого голосувати; д)ваш варіант _____
21. Чи відвідуєте Ви які-небудь гуртки, секції? Які? З якою метою? _____
-
22. Яке у Вас хобі?
а)нема; б)телебачення; в)займаюся спортом; г)книжки;
д)ваш варіант _____
23. Чи любляете Ви відвідувати позанавчальні заходи?
а)так; б)ні; в)ваш варіант _____
24. Поясніть відповідь на попереднє запитання. Тому, що _____
25. Чи любляете Ви приймати рішення?
а)так, я цим постійно займаюсь; б)іноді це необхідно;
в)іноколи без цього неможна; г)ні, я не можу;
г)ні, я боюся брати відповідальність; д) ні, я не хочу;
д)ваш варіант _____
26. Поясніть поняття “студентське самоврядування” _____
-
27. Що Ви знаєте про діяльність студентського самоврядування?
а)нічого; б)щось чув, проте не пригадую в)ваш варіант _____
-
28. Чи хотіли б Ви брати участь у вирішенні глобальних питань студентського життя?
а)так; б)ні; в)навіщо це потрібно;
г)ваш варіант _____
29. Чи може студентське самоврядування допомогти вирішити питання студентського життя?
а)так; б)ні; в)ваш варіант _____

Структура студентського самоврядування на факультеті

